

VAKIFLAR DERGİSİ

Sayı: VII'den

Ayrı Basım

#231

**XVI. ASIRDA KARAMAN EYALETİ VE LÂRENDE
(KARAMAN) VAKIF VE MÜESSESELERİ**

M. TAYYİB GÖKBİLGİN

**BAHA MATBAASI
İSTANBUL — 1968**

XVI. ASIRDA KARAMAN EYALETİ VE LÂRENDE (KARAMAN) VAKIF VE MÜESSESELERİ

M. Tayyib GÖKBİLGİN

Anadolu Selçuklularının başşehri Konya ile Larende, Seydişehir, Beyşehir, Niğde, Kayseri, Aksaray bölgesi Karaman eyaletini teşkil ediyordu. Selçuklu devrinde büyük bir inkişafa kavuşan bu bölge XIII. asırın ikinci yarısından itibaren, burada tarih sahnesine çıkan Karaman oğullarının hükmü ve nüfuzu altına girmiş, sonradan, Anadolu Selçuklu devletinin ortadan kalkması ile birlikte onun yerinde kurulan begliklerden biri olmuştu.

Kendilerini Selçukluların gerçek vârisi sayan, onların ilme, kültüre ve memleketlerini onarmaya verdikleri değerleri yaşatmaya, devam ettirmeye çaba gösteren Karamanlılar, yurtlarının bağımsızlığı için, zaman zaman, Osmanlı, Mısır, Eretne ve Kadı Burhaneddin devletleri ile savaşmışlardı. Karaman ülkesinin Osmanlı devletine geçmesi, bilindiği gibi, Fatih Sultan Mehmed zamanındadır ve Karamanoğlu İbrahim beyin 868 (1464) de ölümü üzerine açılan mücadeler sonucunda vuku bulmuş, fakat, daha sonra da bu ülke üzerinde hakimiyet iddiaları bir müddet sürüp gitmiş, kesin ilhak II. Bayezid devrinde olmuştur. Karaman'ın anavatan olarak Türk birliğine katılmasından sonra derhal ayrı bir beglerbegilik (eyalet) halinde teşkil edildiği ve Kanunî Sultan Süleyman devri başlarında, yukarıda说得ğimiz sancaklardan başka, Maraş (ve Elbistan) ile Bozok livasını da ihtiya ettiğini biliyoruz ki, bunlardan birincisi, Şehsuvaroğlu Ali beyin katil ve tedibinden sonra bir süre Karaman eyaletine bağlı kalmış, sonra müstakil beglerbegilik olmuş, ikincisi ise,

coğrafî durumu ve diğer ilişkileri sebebiyle, Rum (Tokat, Sivas - Amasya) eyâletine bağlanmıştır.

Karaman eyaletinin ilk kanunnâmesi II. Bayezit devrine aittir. Bu bölgenin tahrir eminlerinden ilki olarak Mevlânâ Vildân adında birini görüyoruz. İkincisi ise meşhur İbn Kemal (Kemal Paşa zâde) idi. Tahrir defteri başında

(افتخار العلماء الگرام مولانا محب الدين
دامت فضائله نك كه مولانا ولدان دمکله
مشهور در)

diye kaydedilen Mevlânâ Vildân, Fatih devrinde müderris ve kadılıklar yaptıktan sonra kazaskerlikten azledilen önemli bir şahsiyet idi ve yine o devirde Hersek livasını da tahrire memur edilmişti.

Bu zât, aynı suretle, Konya'da bularak kaldığı bid'atleri gösteren kanunnâmenin de muharriri görünümektedir ki, şehzade Cem'den bahsolundugu göre, II. Bayezid devri başlarında yazmış olacaktır. Yavuz Sultan Selim devrinde (H. 924) Karaman eyaletini tahrire memur olan zat ise, defterin önsözündeki ibareden anlaşıldığı gibi İbn Kemal'dir.

« العبدين الفقيرين احمد بن سليمان بن
كال الامين و حسام الكاتب الشهير بدمشق
لكتابه الملکته اليونانية المشهورة بولایت
قرمان على قوانین العثمانیه . . . . »

Karaman eyaleti kanunnâmelerinde özellikle mîr-âblık (مير آبلق) müessesi üzerinde durulmakta ve bu konudaki

bid'atler ve sonra bunların kaldırılmaları anlatılmaktadır. Bu bid'atler Sultan Süleyman kanunnâmesinde de mevcuttur.

H. 935 (1528) tarihli Karaman Kanunnâmesi ise,

قضیه فی رسوم الرعایا بای احوال ایشان،
قضیه باج مع دشتیانی

bölümlerini de kapsar.

Karaman eyâleti livâlarını şöyle sıralayabiliriz:

1 — KONYA : لواء قونیه

Bu eyâlet genellikle paşa sancağıdır, yâni, beglerbeğilik makârıdır. Bununla beraber, Kanunî Sultan Süleyman devrindeki bir tahrir defteri (Başbakanlık arşivi No. 387) Kayseri livasının مقر میر میران beglerbeği makarri olduğunu belirtmiştir. 1520 tarihlerinde bu eyâletin başında Davut Paşa (Koca) oğlu Mahmut Bey bulunuyordu ki, Bey (Sancak Beyi) rütbesiyle bir beglerbeğilik makamının işgal edildiğine bir örnektir. Halbuki, sonraki devirlerde çok defa sancak beglerine bile paşa denildiği bilinmektedir. Mahmud Beyin hasları (700.000) akçalık hâsil bağıyordu. H. 985 de aynı miktar haslarla "sâbika Dulkadir beglerbeğisi Mahmut Paşa" uhdesinde olduğunu, H. 991 de ise "sâbika Bağdad beglerbeğisi Kubad paşa oğlu Süleyman paşa ya" verildiğini biliyoruz. Kubad Paşa, Ramazan oğullarından Pirî Paşanın akrabası idi ve Kanunî Sultan Süleyman devrinde, bir aralık, Karaman beglerbeğiliği de yapmıştı ki, III. Murad devrinde oğlu burayı, âdetâ bir ocaklık mahiyetinde tasarruf ediyordu.

Konya sancağı mülhakatı arasında, İn-suyu (ابن صوبی) Bel-viran (بلوران) Eski İl ma'a Akçe-Şehir Aladağ, Ereğli, Karaman, Turgut Bozulus, Saidili, Kadınhanı, Hatun-saray gibi yerler bulunmaktadır. Mamafih bunların yanında bu gün adlarını kaybetmiş, daha bir çok yerler mevcuttu. Bu asır sonlarına ait Aynî Ali risâlesi Konya livasını (660.074) akçe hasılı ve 132 cebelûsu ile kaydetmektedir.

2 — KAYSERİ : لواء قصري

Daima Karaman eyâletine bağlı kalan Kayseriyye'nin ayrı kanunnâmesi vardı. H. 906 (1500) tarihini taşıyan bu kanunnâme divânî-mâlikâne resimlerinin, yâni, iki başlı bir vergiye tâbi bulunduğu tespit ettiği gibi, bunlardan başka bir de şahnelik (شحنه Moğolca vâli, muhassil, âşâr memuru), yemlik ve harman arpası (خرمن آربسی و يملک) diye bir mikdar daha galle (hububât) alındığını, fakat, köhne defterde böyle bir şey kaydolunmadığı için, yeni tahrir defterine de bunların yazılmadığını, binaenaleyh, iki öşürden (divânî ve mâlikâne) fazla olan şahnelik, yemlik ve harmanarpası gibi vergilerin kaldırıldığını bildirmekte, Karaman Kanunnâmesinden ayrıldığı yerler de belirtilmektedir. Kanunî devri başlarında Kayseri sancığının (260.000) akçelik mirlivâ hasları bulunduğu, 1528 sıralarında münhal görülmekle beraber H. 989 da Bağdad'da gönnüllüler-ağası olan Pîrî Beye (400.000) akçelik haslar ile tevcih edildiğini biliyoruz. Aynî Ali risâlesinde yine (250.000) akçelik sancakbeyi hassı kaydolunmuştur. Kayseri livâsına bağlı yerler bilhassa Kayseri ve Sarmisaklu (صارمچه اسلو) bulunuyordu.

3 — İÇİL : لواء ایچ ایل

H. 992 (1584) İçil livâsı kanunu söyle başlamaktadır:

"İçil sancağı kadimden vilâyeti Karaman'a tâbi olup baadehu Cezire-i Kibrîs fetholunmağla ana ilhak olunup yine mâbeyinlerinde cari olan kanun vilâyeti Karaman kanunu olup halkın itiyad ve ihtiyaçları olan mevaddin lâzım olanı vilâyet-i Karaman'ın atîk defterinde mükayyed olan kanunnâmeden ihraç olunup livâ-i mezburun defterine kaydolunmuştur ki zikrolunur."

Buna göre, fetholunduğundan, yâni XV. asırın ikinci yarısından itibaren İçil livâsı Karaman eyâletine bağlı idi, gerek Kanunî devri tahrirlerinde ve gerek H. 985 tarihinde Karaman eyaleti statüsü içinde gösterilmiştir. Ancak, H. 989 dan

sonra bu livâ tâbi-i Kıbrus (تابع قبروس) diye işaret olunmuştur. Bundan sonra hep Kıbrıs'a bağlı gösterilmekle beraber "karaya da eşer" denilerek, gerekli halerde buradaki seferlere de bu sancak kuvvetlerinin katıldığı anlaşılmaktadır. İçil livâsı kanunnâmesindeki, diğerlerinde pek rastlanmamış, özelliklerden biri esirlerin satıldığı hallerde satandan ve alan dan kaçar akçe alındığının kaydedilmiş olması olmasıdır.

Süphesiz ki, sâhilde bir yer olması dolayısıyla, bu sancakta esir ticareti oldukça hareketli idi. 1528 tarihinde 300000 akçelik sancak bey hasları vardı. Bu bölge Silifkeğ Ermenak, Mut, Gülnar nâhiyelerinden mürekkepti.

4 — NIĞDE : لواء نیکده

Bu sancak Niğde, Endugi اندوغى, Bor بور, Develü, İncesu, Karahisar, Yahyâlû يحیاولو, Urgüp نامیدىر, Nevşehir شجاع الدین شهر, Şücaaddin Çam-ardı چم اردى gibi yerleri kapsıyordu. Kanunî Sultan Süleyman devri başlarında 230.000 akçelik haslarla Muhzîr Bâli Bey adında birinin tasarrufunda idi.

5 — AKSARAY : لواء انساری

1528 tarihinde ser-silâhdârân Hüseyin Bey adında birinin uhdesinde 206.000 akçelik haslarla Karaman eyâletinin bir sancağı idi. Nâhiyeleri, Aksaray, Eyubili دانشمندلو، ایوب ابی Dânişmendlû دانشمندلو sağır Korhisar دانشمندلو صغير قور حصار idi.

6 — KİRŞEHİR : لواء قیرشهر

Kanunî Sultan Süleyman devri başlarında Karaman eyâleti sancakları arasında görülmüyorsa da, asrin ikinci yarısındaki tahrirlerde müstakil sancak halinde bu eyâlete bağlı gösterilmiştir. Bu liva Kırşehir, Hacı-Bektaş, Süleymanlı gibi yerleri kapsamaktadır. Bu devirde bir defa 337.996 akçelik haslarla Bozok sancakbaşı Memiş Bey başka bir sefer Niğde beyi Mustafa Bey uhdesinde görülmektedir.

7 — AKŞEHİRİ: لواء آق شهر

Kanunî Sultan Süleyman devrinin bir tahririnde sancaklıktan bozulup Ferruhşad Bey adında birinin tasarrufunda bulunduğu kayıtlı ise de bütün diğer tahrirlerde sancak olarak yazılmıştır. Burada eski çağlarda Philomelium adında bir şehir vardı ve Selçuklu Türkleri fethettikten sonra Akşehir adını vermişlerdir ki bütün o devir ve Karaman, Hamidoğlu, Eşrefoğlu, temliknâme ve berâtlarında, Selçuknâmelerde adı hep böyle geçmektedir. Konya'ya yakın olan Akşehir, coğrafî durumu ve bol gelirleri ile Selçuk hükümdarlarının adeta bir ihtiyat hazırlığı gibi idi. Tâlîf edilecek, ağırlanması emirlere, beglere bu bölge ikta edilirdi. Akşehir Osmanlı ülkesine ilk önce I. Murad devrinde bağlanmışsa da sonra tekrar Karamanlılara geçmiş, bir defa cihaz konusu olmuş, başka bir sefer Timurun torunu tarafından Karaman ogluna geri verilmiştir. Kesin olarak Osmanlılara Fâtih zamanında geçmiştir. Akşehir'in, Konya gibi iki müdafaa hisarı vardı. Birri bugünkü Top-yeri ve Hıdırlık denilen semtlerin üstünde idi. İkincisi aşağıdaki şehri ihata ediyor ve koruyordu. Bu kaleler eski çağlardan kalmış, Selçuklular tarafından da tahkim edilmişlerdi. Akşehir sancağında, Akşehir, Ilgin, Doğanhisarı ve İshaklı belli başlı nahiyyelerdi. Bu liva XVI. asırda 250.000 akçelik haslarla muhtelif kimselere tevcih edilmiştir. Bu devirde Akşehir kazası şöyle tahrir edilmiştir:

		Hane	550
Mahalle	nefer	Muslim	G.muslim
41	777	441	9
Cami	Mescid	Medrese	Zaviye
4	46	3	6
Hızırilyaslik	Çeşme	Hamam	
1	7	6	
Vakıfhane ve dükkan:	Dükkan	Hane	
74	56	18	

8 — BEYŞEHİRİ : لواء بک شهری

Beyşehir Eşref-oğulları begliğinin merkezi iken İlhanlıların Anadolu'daki valileri tarafından zaptedilmiş, sonrala-

ise Hamidoğulları, Karamanoğulları, Osmanlılar arasında türlü saflarlar geçirmiştir. Antikitede Gurgurum diye anılır. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, bize, Selçukluların bir sayfiye şehri olan Kubad-Âbâd'ın Beyşehri gölü kıyılarında kurulmuş olduğunu göstermektedir. Kanunî Sultan Süleyman devri başlarında Beyşehri livası Çavuş Hasan Bey adını birisine 150.000 akçelik haslarla verilmiştir. Kısa bir müddet sonra 160.000 akçe ile Behram beyin sancakbaşı olduğu görülmektedir. H. 985 - 991 tarihleri arasında bu miktar 200.000 - 260.000 olmak üzere yükselmiştir. Bu livaya bağlı yerler Seydişehir, Kuşaklı Bozkır, Kırılı, Bozçide, Güci- Kebir gibi yerlerdi.

9 — TARSUS :

Bu sancak da, İçil livâsı gibi, Kıbrıs fethine kadar Karaman eyâletine bağlı idi. Sonradan, 985 - 994 seneleri arasında Kıbrıs'a bağlanmıştır.

10 — LARENDE :

Karaman ilinin, ilk defa Gedik Ahmed Paşanın sadrazamlığı sırasında, H. 881 (1476) de, vakıflarının ve emlâkinin tesbit edildiğini görüyoruz ki, buna göre eyâletin ikinci livâsı Larendede idi ve şu suretle 11 şehir ve kasabadan mürekkep gösteriyordu. 1 — Konya, 2 — Larendede, 3 — Seydişehir ve Bozkır, 4 — Beyşehri, 5 — Akşehir, 6 — Ilgin, 7 — Niğde ve Şücaaddin ve Enduki اندوکی

8 — Ürgüp 9 — Ereğli, 10 — قوشخار Aksaray, 11 — Koçhisar

Larendede, H. 922 tarihinde (Tapu deft. No. 58) ve H. 929 tarihinde (Tapu deft. No. 392) sancak statüsünde idi ve mirlivâ olarak Mustafa Bey adında birisi bulunuyordu. Fakat, kısa bir süre sonra, diğer bir tahrir defteri Larendede'nin sancaklıktan bozulup sipahilerinin Konya sancağı sipahileri ile sefere gittiklerini işaret etmektedir. (Tapu defteri No. 387). Yâni ayrı bir sancak beyi bulunmuyordu.

Yavuz Sultan Selim devrinde (922-1516) Larendede sancak beyi Mustafa beyin kasaba içinde 190.310 akçelik geliri vardı.

Lârende kazası dahilinde ise mîr-âbîlik resminden 40.000 akçelik hâsi mevcuttu.

خاصهاء في خالص الامراء السكرام مصطفى بك دام مجده ميرلواء لارنده عن دفتر جديد نفس لارنده حاصل ميرابي قضاء لارنده عن نصف رسم غم 190310 و نصف جرم و جنایت و رسم عرسوس عن رعایای تیار هاء سپاهیان مردار قامه غير از تیار هاء سربست 40000 يکون <hr/> 230310

1516 da Lârende kazası dahilinde 60 timar görülmektedir ve bunlar ya zâmet (برسم نیار) ya timar (بروجه زعمت) yahut da yurtluk eşkincili cebelü olarak tevcih edilmişlerdir. Aralarında mîrâlem, Karaman timar defterdar kâtibi, serasker, mîralay, kethudâ gibi kimseler de bulunan bu timarlılar, dirliliklerine ait H. 922 senesinin Şaban, Ramazan, Zilhicce aylarında yeni veni beratlar almışlardı ki, bir kısım tahrir kayıtları şöyledir:

تیار حاجی سنان بك میر علم قونیه الندددر عن دفتر جديد ف رمضان 22 ، <hr/> 30444

تیار منید ولد آرسلان بروجه زعمت عن دفتر جديد 13530 في غرة شعبان 922
--

تیار جندی على بروجه زعمت 12403 922 رمضان 11
--

تیار پیری کاتب دفتر تیار ولايت قرمان بروجه زعمت 14041
--

تیار خلیل ولد قره قاش بروجه زعمت و قولی برادرش برسم تیار = 18697 922 ذی الحجه 24 [5268 + 13699]

تیار ابراهیم ولد حاجی سنان میر علم
بروجه زعامت 7094 15 رمضان 922
تیار علی ولد سنان بک توقيعی شهنشاه
بک 7276 15 رمضان 922
تیار اسکندر سر خیاطین مرحوم سلطان
محمد 5774 13 ربیع الاول 922
تیار علی پاشا ولد شیخ پرچک سر
عسکر لارنده 5010 15 رمضان 922
(قریۃ غازی تابع لارنده و قریۃ علی^۱
فقیه تابع م . . . .)
تیار محمد ولد حاجی سنان بک میر
علم 5272 15 رمضان 922
(قریۃ خیرالدینلو تابع لارنده ، قریۃ
قراجه دپه تابع او . . . .)
تیار امره ولد موسی بک میرالای قره
حصار 4377 4 رمضان 922 (شام
ترفیسى التزام ایتدی)
(قریۃ اکی کلیسا تابع لارنده ، قریۃ
اوزومور . . . .)
تیار فخرالاکارم لطیف بک ولد صو
شیخی الاَن کتخداء قره‌مان بروجه یورد
اشکنجلو یورد قدیمی او لذوغی اجلدن در
دولتند برای هایون ایله ویریلش 1250
(منرعه قراجه کلیسا تابع لارنده ، منرعه
دمیرجی . . . .)
تیار اردوغندی ولد قوتلوشاه ، تیار
مصطفی ولد اسلام ولد قوتلوشاه ، تیار
بولغار ولد دده . . . .

Bu tahrir kayıtlarında adları ve sıfatları belirtilen vazife ve dırılık sahibi kişileri yedi sene sonraki Kanunî Sultan Süleyman devri başlarında tahrir defterinde hemen aynen buluyoruz ve kimlikleri ile görevleri hakkında yeni bilgiler elde ediyoruz. Bir kısmı ölüyor, dırılığı çocukları arasında paylaşıyor, başka önemli timar ve zeâmet sahipleri görülüyor,

bir kimsenin hasılları bir miktar artıyor veya değişikliklere uğruyor, fakat, Lârendede livasının idarî ve askerî statüsü olduğu gibi devam ediyordu. İşte H. 929 (1523) tarihli tahrir defterinin bu konudaki ilginç ve önemli kayıtları şöyle görülmektedir.

لواء لارنده :

«زعامت دمشق بک کتخداء ولايت
قره‌مان 50000 قريۃ ماصلو تابع لارنده
و جماعت کرم اوغلى تابع اركلی
(اشبو الای بیک اچھلوق زعامت ایله
ولايت قره‌مان دفتری کتخدالى اسنانه
دولتند دمشقی بکه توجیه اولنوب برات
هایون ایراد ایتدیلر 18 شعبان 929)
تیار سفر عن مردمان على بک ولد
شهوار 9000
(مذکور سفر على بک زماننده تیار
تصرف ایتمکین استانه دولتند اشبو طقوز
بیک اچھلوق تیار توجیه اولنبدی برات هایون
ایراد ایتدی)
زعامت حاجی سنان بک میر علم بلواء
قوئیه 37055
(مذکور حاجی سنان شہزاده شہنشاهک
قوللرندن اولوب یکرمی ییل مقداری وارد که
زعامت تصرف ایدر)
تیار ابراهیم ولد حاجی سنان سر شاهینه‌جیان
بروجه زعامت 8548
(مذکور ابراهیم شہزاده شہلشاه بکدن
قپوچی باشی اوغلى اولوب حکم شریف ایله
تیاره چیقمشدیر بروجه زعامت تصرف ایدر)
تیار محمد ولد حاجی سنان 6500 (مذکور
دنخی سکنر ییلدن برو تیاره چیقمشدیر)
تیار احمد چلبی ولد حاجی سنان بک
3597 (مذکور احمد چلبی شہزاده شہنشاه
بک قپوچی باشیسی اوغلى اولوب خسرو
پاشادن برو تیاره تصرف ایدر)

سفرنده حکم شریف ایله تیاره چیقوب
تیاره تصرف ایدر)

تیار عبدالرحمن ولد درویش بن قوتلو
شاه منزره حاجی پاشا چنلکی

(مذکور عبدالرحمن سپاهی زاده اولمغین
حالیاً توجیه او نوب تیاره چیقمشدرا 7 ربیع
الآخر 931)

تیار منید ولد مستان قریه خیرالدینلو
حاصل 2662 ، بروجه التزام 2999
(مذکور منید سپاهی زاده اولوب بر
یرار یکیت اولمغین شادی پاشادن تیاره
چیقمشدرا)

تیار مصطفی و علی و اویس عن اولاد
حسن بن فزیل حاصل و بروجه التزام مشترک
(مذکور لرک بالاری قرمانک بنام لرند
اولوب تیاره تصرف ایدر ایکن فوت اولوب
بعده مذکور لر خسرو پاشادن بروجه تیار
تصرف ایدرلر)

تیار حضر شاه کاتب قریه بیکار باشی
(اشبو منزره مذکور حضر شاهک باباسنک
بر موجب برات عالیشان ملک منسوخی اولوب
بونک امثالی منزارع بروجه جبلو توجیه اولنه
دیو فرمان او نمغین مذکور دخی حکم شریف
ایراد ایتمکین جبلو طریقیله تصرف ایدر)
زعامت پیری چابی ولد اسحاق بک 39305
(مذکور پیری نک باباسی شهزاده شهنشاه
بک دفترداری اولوب و کندو دخی علوفه
تصرف ایدوب فرت اولدقدن صکره حکم
شریف ایله زعامته چیقوب زعامت تصرف ایدر
برات هایون ابراز ایتدی)

تیار کاتب بالی سر عسکر قضاط الاطاغ
(مذکور کاتب بالی قرمانک بنام لرند
اولوب قدیمن حکم شریف ایله تیاره
چیقمشدرا)

تیار الیاس اغا 15960 (مذکور الیاس
شهرزاده شهنشاه بک سکبان باشیسی اولوب
فرت اولدقدن صگره حکم شریف ایله تیاره
چیقمشدرا)

تیار لطیف بک کدخداء ولايت قره‌مان
بروجه جبلو 1250 (منزره قراجه کلیسا...
لطیف بک وفات ایدوب اوغلاری پیری و
ایلدوز و محمده قدیم یوردی اولمغین بروجه
اشترانک توجیه اولندی فی 15 جماذی الآخر (931)
زعامت خواجه ولد شاهملک 15057
(مذکور خواجه قرمانک بنام لرند اولوب
قدیمن زعامت تصرف ایدر)

تیار منید ولد ارسلان قریه ویرانجک
و جماعت تورکان (مذکور منید قرمانک
بنام لرند اولوب شهرزاده شهنشاه بکدن علوفیه
تصرف ایدوب بعده حکم شریف ایله نیاره
چیقمشدرا حالیاً تیارینک بعض حکم شریفه
بکلر بک خاصلرینه الحاق اولوب نقصانی
تکمیل اولنق اوزره)

تیار علی پاشا ولد شیخ پرچک سر
عسکر قضاط لارنده قریه غازی تابع لارنده
حاصل بروجه التزام 90804 90611

(مذکور علی پاشا قرمانک بنام لرند
اولوب قدیمن تیار تصرف ایدر)

تیار محمد ولد حسن 2854 (مذکور
محمد سپاهی زاده اولوب اشبو 2854 اچهلاق
قریه یوردی اولمغین تیار طریقیله تصرف ایدر)
تیار کاتب شجاع ولد دیوانه قریه اریق
ویرانی 6474 و بروجه التزام 7416

(مذکور کاتب شجاع هدم پاشادن برو
حکم شریف ایله تیاره چیقوب تیاره
تصرف ایدر)

تیار عمر ولد عاشق سر عسکر قضاط
أسک ایل (مذکور عمر سپاهی زاده اولوب مصر)

تیار یحیا کاتب سر عسکر ناحیه سعید ایلی
 12015 (مذکور کاتب یحیا شہزادہ قولی
 اوغلی اولوب علوفه تصرف ایدوب بعده
 حکم شریف ایله تیاره چیقمشدر قدیمن
 تیار تصرف ایدر الان تذکرہ کتابی
 خدمتندہ در اون درت ییل وارد رکه تیار
 تصرف ایدر)

Bu kayıtlardan timar ve zeâmet tevihleri ile tasarruflarının ve uygulamalarının bu devirde nasıl bir seyir takip ettiği hakkında bir takım bilgiler öğreniyoruz.

a) XV. asır sonları ile XVI. asır başlarında Karaman sipahilerinin çoğuluğu kadimden timara tasarruf etmekte, ya da şehzâde Şehinşah'ın hizmetinde ulufeye mutasarrif iken sonradan timara çıkmışlardır.

b) Bir kısım timarların, zeâmet olarak tevcih edildiği kaydolunmakta, fakat bunların miktarı çok defa 7000-14000 arasında bulunmaktadır. Bunlar kısmen Konya mîralemi Hacı Sinan beyin oğullarıdır.

c) H. 922 de mîralem, mîralay, eyâlet kethüdâsi gibi vazife sahiplerinin dirlilikleri de, hâsilları ne olursa olsun, timar olarak tesmiye edilmektedir.

d) Bir çok ahvalde timar ve zeâmet ıstılahları müteradif kullanılmaktadır. Msl. Hacı Sinan Beyin şehzâde Şehinşah'ın kullarından olduğu belirtilirken yirmi seneden beri zeâmet tasarruf ettiği kaydolunmaktadır. Halbuki H. 922 tahriri onun dırliğinin timar olduğunu tasrih etmiştir.

e) Tahrirlerde tereddüd hâsil olan dirliliklerde "berat-ı humâyûn ibrazı" ve "hüküm-i şerif" gösterilmesi suretiyle müktesep haklar tescil olunmakta idi.

f) Bazı sipahilere kendi köyleri yurtları olduğu sebepten timar tarikiyle veriliyordu. Sipahîzâdelerin de bu türlü hakları mahfuz tutuluyordu.

g) Bu bölgedeki bir çok serâşkerlerin kazâ veya nâhiye sınırı içinde (Ala-dağ, Said-ili, Lârende, Eski-il) timarları da burada bulunuyordu.

h) Bir kısım sipahîzâdeler veya kâtip gibi vazifeliler Şadi Paşa, Hemdem Paşa, Husrev Paşa ve diğer Karaman beglerbegileri beratları ile timara çıkışmışlardır.

i) 1523 tarihinde bazı sipahilerin dirliliklerinde üzerlerine yazılan hâsil gelirlerinden başka bir de berveh-i iltizam üzerlerine aldıkları miktar yazılmıştı ki, bu suretle bu sipahiler aynı zamanda birer mültezim durumunda görülmektedirler.

İşte bu sıralanan özellikler o devir teşkilât ve müsesseler tarihimizi yakın dan igilendiren konulardır. Kanunî Sultan Süleyman devrinde Lârende şehrinde 33 mahallede 462 hâne (ayrıca 18 gebren hânesi) ve 570 nefer kayıtlıdır. (387 Numaralı tapu defteri). Bu mahallelerin adları söyle sıralanmıştır:

فَارُوق	Kaşud	شاد
Dahhâk	Hatip, Sekiz-çeşme,	شاك
Seyyar	Şeyler, Külhan (Savcı)	سيار
بازار غلة كهنه	Ömer-hoca, Ali-Seyh,	كاخن نام دیگر صاوی
Bâzari galle-i Köhne	Haci-cellâd, Kadı-dükâni, Küçük-dede,	بازار
Abbas	Ahi-Osman, Çelenk	عباس
Taptik-Emre	Mansurdede,	طبدق امره
Ebremlü	Sarı, Kiriçi-pâre	ابرملو
Karaltı	Hoca-Mahmud, Ulu-Zâviye,	كارالي
بکی زاویه	Kiçi-Zâviye	زاويه
امکسوان	Hisar-içi	امکسوان
شام بازاری	Emeksuan	حصار ايجى
شام بازاری	Eski-Pazar-pâre	شام بازار
شام بازار پاره	Şeyh-Alâeddin, Zimmiyân	شام بازار پاره
ذمیان	Lârende'de bu tarihte bir imaret, 4 cami, 25 mescid, 7 medrese, bir dârülhadis, 3 dârülhuffaz, bir muallim-hâne, 10 zaviye, 1 kalenderhâne, bir haydarî-hâne, 7 hamam, 246 dükkân, 65 sanduk (20 tanesi bedestende, 45 tanesi iplikçilerde), 13 vakıf hanesi mevcuttu.	ذميان
	Larende şehrinde pâdişah hasları dokuz mukataada toplanmakta ve ceman 109.300 akçe gelir sağlamakta idi. Bu mu-	

kataalardan bir kısmı hasilları ile şöyle görünüyor.

احتساب مع رسم قبان و باج میوه
60.000

میخانه نفس لارنده شمع خانه و بزیر خانه
7000 12.000

مقاطعة رسم اغnam شهر مقاطعه باغات شهر
6300 1000

باغ خانه
1000

öte yandan, Karaman eyâleti beglerbegi haslarından olan Lârende şehrindeki gelirde 4 mukataada 122.000 akçe sağlamaktadır.

میرمیران ولايت قرمان خاصلرى در نفس لارنده
مقاطعه بازار سیاه و باج استر بویه خانه مقاطعه سی

واسپ و کاو و کرباس و نمل
20.000 60.000

رسم اغnam و بادھوا و سارہ نیابت مقاطعه سی
12.000 30.000

Bundan başka yine Lârende şehrinde yekûnu 18.160 akçe olan ve timar sahipleri tasarrufunda bulunan dokuz mukataa dahavardı ki, bunlar pek önemli ve değerli görünmemektedirler. Meselâ baş-hâne ve debbağhâne mukataası 2000, Lârende boyahâne mukataası 1000 ve şehir kovan ösrü de 1000 akçelik bir gelir sağlıyorlardı. Böylece, padişah, beglerbegi hasları ile bâzı timarlilar tasarrufunda bulunan bu mukataalar nefs-i Lârende'den yekûn olarak 249.910 akçe gelir termin etmiş oluyorlardı. Lârende nâhiyesinde, yâni köylerinde de aynı suretle padişah ve beglerbegi hasları ile zeâmet ve timarlar bulunuyordu. Pâdişah hasları yalnız üç köyde (5614 + 6544 + 4474) 16632 akçe ile 7 suyla varidatından murekkep olarak 55.902 akçeyi buluyordu. Beglerbegi hasları 6 köyde (113 hane 183 nefer) cem'an 28.574 akçe idi. Timar ve zeâmetler ile Lârende kalesi müstahfızları timarlari genel olarak şöyle tespit edilmişti:

زعامتها و تيارها در قضاء لارنده يكون	
جماعت قرى مزراع نفر خانه چایر	
6 2401 4138 49 2	6
چفتلک سنور زمین قلعه حاصل	
527.535 20 4 5	
تیار مستحفظان قاعة لارنده در ناحیه لارنده	
دردار کتخدا مستحفظان يكون	
37 1 1	
قرى مزراع نفر خانه حاصل	
107.384 567 1022 2 4	

Bu genel görüş, Lârende bölgesinde 70 kadar timar ve zeâmet olduğu düşünülürse, kale mustahfızlarının nisbeten daha fazla hasilli timarlara sahip olduklarını anlatmaktadır. Bununla beraber köylerin sayı bakımından dağılışı normal telâkkî olunabilir.

Lârende evkafına gelince: XII. asırda Lârende (Karaman) kazasında, büyük bir kısmı şehirde olmak üzere, önemli vakıflar mevcuttu ve bunların menşeleri Osmanlılardan önceki zamanlara kadar uzanmaktadır. Tahrir defterlerinde şöyle sıralanmaktadır:

1) Lârende'de Karamanoğlu İbrahim bey imareti vakfı:

اودول اوغلانی Kızılca, Gök, Orta-viran, Dündükçü دوچی... köyleri, Lârende'deki Sekiz-çeşme hamamı geliri, Niğde'de bir hamamın geliri, Ereğli'de diğer bir hamamın geliri, İmarete ait bağ, zemin, değirmen gelirleri, Lârende'de Mevlânâ Fenârî hamamı geliri, Ürgüp, Konya V.S. ait bazı köyler... yekûn 97.652.

2) Lârende'de Tesbih câmii جامع تسبيح در نفس لارنده vakfı:

Kervansaray, dükkânlar, değirmen, bağ, zemin gelirleri yekûn (7710)

3) Lârende'de Alâeddin Bey câmii
Vakfı:

3 kît'a bağ, zemin 300.

4) Lârende'de Hacı-Begler câmii جامع حاجی بکر Vakfı: 4316

- 5) Mevlânâ Celâleddin (Rûmî) türbesi vakfından 1220
عن اوقاف تربة حضرت مولانا جلال الدين
Lârende'de Emîr Musa medresesi Vakfı
وقف مدرسة امير موسى در نفس لارنده
Üç köy, dükkân ve değirmenler, Lârende'de çifte-hamam gelirleri yekûn 44173
7) Ermenâk'de Halil Bey Medresesi Vakfı
وقف مدرسة خليل بك در ارمناک
Lârende'de mezreâ ve zeminlerden 225
8) Sultan câmii-ki kale mescidine ilhak olunmuştur - Vakfı
وقف جامع سلطان که قلعه مسجد دنه الحق اویشدر
11 zemin, 6 bağ, hasıl 2000
9) Lârende'de Melek Hatun medresesi vakfı
وقف مدرسة ملک خاتون بنت سلطان مراد خان
بن اورخان بن عثمان غازی در نفس لارنده
kale içindeki Hatun hamamı geliri 1080, değirmen gelirleri yekûn 6770
10) Hatun türbesi vakfı (Hatuniyye) 3430
وقف تربة خاتون در مدرسة مذکوره بنام خاتونیه
(زنجلو) (Zincirlü) اسکیجه medresesi vakfı yekûn 930
12) Lârende'de Dârülhadis - Darülhuf-faz - Çeşnigir mescidi vakfı:
وقف دارالحدیث و دارالحفظ و مسجد چاشنیکیز
محمود بن رجب در نفس لارنده
Üç köy geliri 1812
13) Konya'da Ferhûniyye Dârülhuffazi vakfından
عن وقف دارالحفظ فرخونیه در نفس قونیه
Lârende'ye bağlı Kızılca köyü 9150
14) Zâviye-i Kici Vakfı
وقف زاوية کچی 796
- 15) Lârende'de Mansur-Dede zâviyesi vakfı
وقف زاوية منصور دده در نفس لارنده
3 kit'a bağ, dükkânlar ve zemin gelirleri 717
16) Ehlüddin Bey eczâsi vakfı (Lârende)
وقف اجزاء اهل الدين بك در نفس لارنده
17) İbrahim bey hatunu cüzleri vakfı 80
وقف اجزاء خاتون ابراهيم بك رفيق در قریة امسوز
18) درقریة اولاد حاجی اسماعیل (2000)
وقف زاوية حاجی اسماعیل درقریة اولاد حاجی اسماعیل 2000
19) درقریة افشار ویرانی 350
وقف ابناء عثمان فقيه (350)
20) در نفس لارنده (اسباب خانقاہ درقریة امبر موسی) 4100
وقف خانقاہ رحیمه خاتون (4100)
22) بن اسماعیل 100
وقف اجزاء حضر بك عن (100)
23) اولاد قرمان 2880
وقف اجزاء حضر بك عن (2880)
24) در نفس لارنده 820
وقف زاوية حاجی عیسی (820)
25) در نفس لارنده 580
وقف زاوية کرشجی بابا (580)
26) اولاد قرمان (بو زاویه دخی خراب)
اولوب خواجه یحیی جامعی ایله پیری
خلفیه جامعنه الحق اولندي بر موجب
أمر شریف (26)
27) قرمان 2325
وقف تربة علاء الدين بك عن (2325)
28) نفس لارنده 2492
وقف زاوية امیر شاه در نفس لارنده 2492

وقف مسجد سنان بک بن (29)	
حاجی اسمیل در محله سکن چشمہ 1250	
وقف زاویه کتابخانی بابا (30)	
در لارنده 1300	
وقف معلم خانه مصلح الدین (31)	
قاضی 1908	
وقف زاویه شیخ علاء الدین (32)	
در نفس لارنده 655	
وقف مدرسه شیخی چلبی (33)	
ولد حاجی علاء الدین 410	
وقف دارالحفظ شیخی چلبی (34)	185
وقف اجزاء خواندی پاشا (35)	
خاتون 605	
وقف دارالحفظ حاجی محمود (36)	
در نفس لارنده 8537	
وقف مسجد اتلو بک در (37)	
نفس لارنده 252	
وقف مسجد الوزاوه (38)	580
وقف اجزاء احمد پاشاء (39)	
لارندوی 805	
وقف قلندر خانه در نفس (40)	
لارنده 597	
وقف زاویه حیدرخانه در نزد (41)	
الاجه صولوق 3265	
وقف مسجد غازی ال (42)	293
وقف اجزاء مادر ابراهیم بک (43)	732
وقف اجزاء سلطان حم در (44)	
نفس لارنده 1228	
وقف حسنی شاه خاتون (45)	
مادر شهزاده 1400	

Bu vakıflar ayrıntıları ile toplu bir halde kaydedilerek Kanunî Sultan Süleyman devri başlarında Lârende'deki genel tabloyu göstermektedir. Bunlar 10 hamam, bir kervansaray, 246 dükkan, 65 sandık, 3 dükkan zemini, 13 vakıfhanesi, bir debbağhane, bir mukataa, 2 çiftlik, 83 bağ ve bahçe, 562 müteferrik zemin, 5 mezre, 22 değirmen olarak tespit edilmiş ve yekûn gelirleri de 351.030 akçeyi bulmuştur'

Şimdi bütün bu bilgiler sayesinde Lârende'nin bu devirde gene görünüşü, teşkilatı, müesseseleri ve statüsü ile meydana çıkmakta, gelirlerinin dağılışı belirtmektedir ki, yekûn 1.320.335 akçe olan bu tablo şöyledir:

خاصهاء حضرت پادشاه علیپناه	165.202
خاصهاء میر میران ولايت قرمان	150.574
أوقاف	
351.030	
تیار هاء زعما و سپاهیان	
546.145	
تیار مستحفظان قلعه لارنده	
107.384	
یکون	
1.320.335	

XVI. asıldaki Karaman eyâletinin statüsü ve kuruluşu ile buraya bağlı öneMLİ bir beldenin - livâ, kazâ, nâhiye ve kale hüviyetleri ile - idarî ve askerî yönlerinden başka ekonomik, sosyal ve kültürel yönleri ile de imparatorluk camiası içinde yerini ve gerçek durumunu tanımak ve bilmek bir çok sorunların aydınlanmasına yarıyacak ve gelecek araştırmalara da oldukça ışık tutacak faydalı olabilecektir.

Prof. M. Tayyib GÖKBİLGİN